

Nováki Gyula

A dunaújvárosi Koszider-Padlás és Koszider-Asztal felmérése és rekonstrukciója

A bronzkori lelőhelyet, amely a nagy kiterjedésű Koszider-Padlásból és a szorosan mellette lévő kisméretű Koszider-Asztalból állt,¹ Ipolyi Arnold 1863-ban,² Rómer Flóris 1878-ban említette.³ 1950-ben a Koszider-Padlástól Ny-ra 1–1,5 km-re a Dunai Vasmű építkezése indult meg, ezzel kapcsolatban ásások is kezdődtek. A Padlás melletti fennsíkon bronzkori sírokat tártak fel. Az itteni ásások több éven át erre összpontosultak, kezdetben Mozsolics Amália vezetésével. A vasmű működéséhez szükséges nagy mennyiségű víz biztosítására a Koszider-Padlás és Koszider-Asztal alatti Duna-parton az I. és II. számú szivattyútelepet építették meg. A vizet szállító hatalmas csőrendszert részben a Padlás fennsíkján, részben az oldalában létesítették. Ezzel kapcsolatban 1950-ben Mozsolics Amália vezetésével a Padláson 7 kutatóárokot mélyítettek le, az őshumuszt 4,25 m mélyen, az itt feltárt gödrök alját pedig 5,95 m mélységben érték el. Alul (akkori meghatározással) „lakógödrök”, raktárgödrök kerültek napvilágra, a nagyrévi kultúra viszonylag vékony rétege felett a vastagabb rétegeket tartalmazó Vátya-kultúra I. és II. fázisa volt.⁴

1951. június–július hónapokban a Padláson Mozsolics Amália, Csalog József és Patay Pál vezetésével folyt ásás. Ezúttal is a nagyrévi kultúra 1,2 m vastag, felette a Vátya-kultúra 3 m-nél vastagabb rétegei bontakoztak ki.⁵ A nyár folyamán Patay felfigyelt arra, hogy a Padláson villanyvezeték oszlopának ástak gödröt és 40 cm mélyen egy edényben bronz raktárlelet került elő. Ezt a dunaújvárosi (akkori nevén sztálinvárosi) múzeum számára begyűjtötte, ez volt az I. sz. dunapentelei bronzlelet.⁶ Mozsolics a telep legmagasabb részén

Gyula Nováki

Survey and reconstruction of Koszider-Padlás and Koszider-Asztal in Dunaújváros

The Bronze Age site, which was composed of the large Koszider-Padlás and the adjacent small Koszider-Asztal,¹ was mentioned by Arnold Ipolyi in 1863² and Flóris Rómer in 1878.³ The construction of the Dunai Vasmű [Danubian Ironworks] started 1–1.5 km W of Koszider-Padlás in 1950 in parallel to archaeological excavations. Bronze Age graves were uncovered on the plateau next to Padlás. For years, the excavations, which were initially directed by Amália Mozsolics, concentrated on the graves. To supply the large amount of water needed by the Ironworks, pumping stations I and II were built on the Danube bank under Koszider-Padlás and Koszider-Asztal. Their huge water pipe systems were established partly on the plateau and partly in the side of Padlás. Connected with this construction, Amália Mozsolics opened 7 test trenches in Padlás in 1950. The ancient humus was found in a depth of 4.25 m, while the bottoms of the pits reached down to 5.95 m. “Dwelling pits” (as they were called at that time) and storage pits were found at the bottom, while the relatively thin layer of the Nagyrév culture was overlain by the thicker layers of phases I and II of the Vátya culture.⁴

The excavations on Padlás were directed by Amália Mozsolics, József Csalog and Pál Patay in June and July, 1951. The 1.2 m thick layer of the Nagyrév culture and the more than 3 m thick layers of the Vátya culture were found this time as well.⁵ In the summer, Patay spotted a pit of a pole that supported electric wires on Padlás, in which a bronze depot was found in a vessel in a depth of 40 cm. He collected it for the museum of Dunaújváros (Sztálinváros at that time): this was the Dunapentelei bronze depot find no. I.⁶ Mozsolics uncovered two ves-

1 A helység neve 1951-ig Dunapentele, 1961-ig Sztálinváros volt, utána lett Dunaújváros. A fent nevezett lelőhelyen csak a teleppel kívánok foglalkozni, a mellette elterülő nagy kiterjedésű bronzkori temetővel nem. A régi térképek „Koszider-völgy”, vagy „Koszider Asztal” felirattal jelölik. 1950-ben Mozsolics Amália az elnevezés elején „Koszider”-t írt, ettől kezdve ment át használatba a lelőhelynek ez az elnevezése az itteni bronzleletekkel, periódussal, kerámiatípussal, a teleppel kapcsolatban. Bóna István 1992-ben ugyan az eredeti „Koszider” mellett foglalt állást, mégis inkább az utóbbi évtizedekben mindenki által használt „Koszider” elnevezést alkalmazom.

2 IPOLYI A.: Magyar régészeti Krónika. Archaeologiai Közlemények 3 (1863). 169–179., 165.

3 RÓMER F.: Comptes Rendus de la huitième session à Budapest 1876. II. 1. Budapest 1878, 38.

4 MOZSOLICS A.: Dunaújváros-Koszider 1950. MNM Adattár XXVI. 246 /1978; MOZSOLICS 1952, 63–64.; SZATMÁRI 1983, 7.; BÓNA 1992, 149.

5 PATAY 1951; BÓNA 1958, 211. 1. jegyzet.; BÓNA 1992, 149.

6 MOZSOLICS 1957, 122–123.

1 The settlement was called Dunapentele until 1951 and Sztálinváros until 1961, since then it is called Dunaújváros. At the above-mentioned site, I intend to deal only with the settlement and not the large Bronze Age cemetery next to it. In the old maps, it is marked „Koszider-völgy” or „Koszider Asztal”. In 1950, Amália Mozsolics wrote it as „Koszider”, and since then this name has been used with regard to the bronze finds, the period, the ceramic types and the settlement. In 1992, István Bóna argued for the original „Koszider”, still I prefer using the name „Koszider”, which has generally been used for the past few decades.

2 IPOLYI A.: Magyar régészeti Krónika. Archaeologiai Közlemények 3 (1863). 169–179., 165

3 RÓMER F.: Comptes Rendus de la huitième session à Budapest 1876. II. 1. Budapest 1878, 38

4 MOZSOLICS A.: Dunaújváros-Koszider 1950. MNM Archives XXVI. 246 /1978; MOZSOLICS 1952, 63–64.; SZATMÁRI 1983, 7; BÓNA 1992, 149

5 PATAY 1951; BÓNA 1958, 211, note 1; BÓNA 1992, 149

6 MOZSOLICS 1957, 122–123

két edényelet-együttest is feltárt (I. és II. sz.) 35 cm mélyen. A közeli bronzkori temetőben is folytatódott a sírok feltárása.⁷

Ugyanebben az évben Patay Pál az Asztalon is végzett feltárást. Az alsó rétegekben a Padlásán találtakal azonos bronzkori rétegek sorakoztak, de a felső rétegben sok középkori cserép (fenékbélyeges is volt közöttük), vas, valamint patics, téglatöredék és kövek kerültek elő, habarcs nyoma nélkül.⁸ Bóna István később megemlítette, hogy az Asztal 34 m hosszú, 18 m széles volt. Patay ennek egyharmadát tárhatta fel, a többi részét eldózerolták.⁹ Az Asztal azóta teljesen megsemmisült a partvédelmi munkák következményeként.

1952-ben Mozsolics Amália és Csalog József a Padlásán ismét a legalsó, a nagyrévi kultúrába tartozó rétegben gödröket, a telep mellett pedig további sírokat tártak fel.¹⁰

1953 júliusában a Padlásán kábelcsatorna ásásakor csekély mélységben egy agyagedényben került elő a II. sz. dunapentelei bronz raktárlelet, ez is a dunaújvárosi múzeumba került.¹¹ A temetőben ebben az évben is folytatódott a sírok feltárása.¹²

1957. július és december között a Padlás É-i és ÉK-i széléről kis rész lecsúszott a Duna felé, partvédelmi munkákkal kapcsolatban ezt a részt kiegyenesítették. A földmunka gépekkel folyt, ezért pontos régészeti megfigyeléseket nem lehetett végezni. Bóna István és B. Vágó Eszter kísérték figyelemmel a munkát. Ennek során 170 cm mélyen került elő a III. sz. dunapentelei bronz raktárlelet, a telep akkori (azóta leomlott) É-i pereménél. Az edényt a munkások összetörték, de a bronzokat sikerült a dunaújvárosi múzeumba menteni. A gépek által megbolygatott területen, 3–5 m mélyen csak a legalsó, a nagyrévi kultúrába tartozó réteget sikerült szisztematikusan feltárni (8 úgynevezett „gödörlakás”, épített tűzhely, gödrök kerültek elő).¹³

1960-ban, majd 1963-ban a Padlástól és az Asztaltól É-ra a közeli, ún. radari barakkok előtti magasparton, az I. sz. szivattyútelep felett a hegyoldalban nagyméretű roszakadás indultak meg. 1964. február 29-én következett be a legnagyobb partszakadás, kb. 1300 m hosszan. A Padlás K-i oldalával együtt, az É-ra folytatódó magasparton 15–20 m széles földszáv csúszott le a Duna medre szélére, magával ragadva több, már elhagyatott épületet is. Az I. sz. szivattyútelepet 36,6 m-rel benyomta a Duna medrébe. A Padlás fennsíkján és a hegyoldalban húzódó, a vasműbe vezető, nagy átmérőjű csövek

sel depots (nos. I and II) in a depth of 35 cm on the highest part of the settlement. At the same time, the excavation of the graves was continued in the nearby Bronze Age cemetery.⁷

The same year, Pál Patay also conducted excavations at Asztal. The same Bronze Age layers followed one another at the bottom of the layer sequence as at Padlás, while many medieval shards (among them ones with bottom stamps), iron, daub, brick fragments and stones were found without any trace of mortar in the higher layers.⁸ István Bóna later mentioned that Asztal was 34 m long and 18 m wide. Patay unearthed about one third of it, the rest was scraped off with a bulldozer.⁹ Asztal has since perished in result of embankment construction.

In 1952, Amália Mozsolics and József Csalog uncovered pits in the lowest layer of the Nagyrév culture at Padlás and unearthed further graves beside the settlement.¹⁰

In July, 1953, the Dunapentele bronze depot no. II was found in a clay vessel close to the surface during the digging of the trench of a cable on Padlás, and it was also taken to the Dunaújváros Museum.¹¹ The excavation of the graves was continued in the cemetery.¹²

Between July and December 1957, a small part of the N and NE edge of Padlás slid toward the Danube and this part of the hill was cut straight within bank defence works. The earth was excavated with machines so no detailed archaeological observations could be made. István Bóna and Eszter B. Vágó watched the operation. In the course of this work, the Dunapentele bronze depot no. III was discovered in a depth of 170 cm at the N edge of the settlement (which has since collapsed). The workers broke the vessel yet the bronze objects could be rescued and taken to the Dunaújváros museum. Only the lowermost layers of the Nagyrév culture could systematically be unearthed (8 so-called “pit houses”, ovens and pits were found) in a depth of 3–5 m on the territory disturbed by the machines.¹³

Large territories of the hillside collapsed above pumping station I on the high bank in front of the nearby so-called Radar barracks, N of Padlás and Asztal in 1960 and then in 1963. The largest territory collapsed on February 29, 1964 in a length of about 1300 m. A 15–20 m broad zone of the E side of Padlás and the continuation of the high bank in the N slid down to the Danube bank carrying away several already abandoned buildings. It pushed pumping station I 36.6 m into the Danube bed. The pipes

7 MOZSOLICS 1952, 63–64.; MOZSOLICS 1957, 131–132.;

8 PATAY 1951

9 BÓNA 1992, 149., 152.

10 SZATMÁRI 1983, 7.; BÓNA 1991, 75.

11 MOZSOLICS 1957, 123–124.

12 SZATMÁRI 1983, 7.

13 BÓNA 1958, 211.; BÓNA 1975, 32.; BÓNA 1991, 73., 75.; BÓNA 1992, 149.; B. VÁGÓ E.: Ásatások, leletmentések. In: A Fejér Megyei Múzeumok Évi Jelentése 1957. évre. Székesfehérvár 1959, 41–42.

7 MOZSOLICS 1952, 63–64.; MOZSOLICS 1957, 131–132

8 PATAY 1951

9 BÓNA 1992, 149, 152

10 SZATMÁRI 1983, 7.; BÓNA 1991, 75

11 MOZSOLICS 1957, 123–124

12 SZATMÁRI 1983, 7

13 BÓNA 1958, 211; BÓNA 1975, 32; BÓNA 1991, 73, 75; BÓNA 1992, 149; B. VÁGÓ E.: Ásatások, leletmentések. In: A Fejér Megyei Múzeumok Évi Jelentése 1957. évre. Székesfehérvár 1959, 41–42

elszakadtak, a vasműben a vízellátás ideiglenesen megszűnt.

A helyreállítás azonnal megkezdődött, a munkák a következő 1–2 évre is áthúzódtak. A Padlás fennsíkján megszüntették a csőrendszert (a tartóoszlopok maradványai, árkok ma is láthatók) és a hegy É-i aljában, oldalában új csöveket szereltek fel a rendbe hozott I. sz. szivattyútelep felé. A Padlás É-i szomszédságában a radari barakkokat lebontották. A Padlás Duna felé eső K-i, ÉK-i oldalát, a további csúszások megakadályozására, többlépcsősen alakították át, amivel a hegyoldalnak további részeit is lefaragták.¹⁴

Közvetlenül az 1964. évi nagy partszakadást követően nem volt lehetőség rendszeres ásatásra. A Padlás fennsíkján a felső régészeti rétegeket eldózerolták. Arra nincsen közelebbi adat, ez mekkora területen történt. B. Vágó Eszter figyelte a gépek munkáját és sok leletet mentett meg a dunaújvárosi múzeum számára.¹⁵

1965-ben, a végleges tereprendezés előtt, az utolsó ásatásra került sor, Makkay János vezetésével. Két helyen tárt fel egy-egy szelvényt. Az I. szelvényben 230–260 cm, a II. szelvényben 430 cm mélységig tartottak a kultúrrétegek. Alul ezekben is a nagyrévi kultúrának egy, felette a Vatya-kultúrának három rétege sorakozott, de legfelül a halomsíros kultúra erősen átégett, deformálódott edényei is előkerültek.¹⁶ A két kutatási szelvény környékét ezután rövidesen lebontották, teljesen megsemmisült.

A Koszider-Padláson és a Koszider-Asztalon rendszeres ásatásra kevés lehetőség nyílt. A vasmű vízellátásának biztosítása, a gyakori természetes partomlások, majd az ezzel kapcsolatos partvédelmi munkák a régészeti rétegek jelentős méretű bolygatását, többnyire pusztítását jelentették. Mindez akadályozta a nyugodt, rendszeres kutatást. Ez a magyarázata annak, hogy a meg-megszakadó kis ásatásoknak, a földgépek munkája mellett, nehéz körülmények között végzett megfigyeléseknek nincs megfelelő dokumentációja. Abban egy-

of a large diameter, which ran to the Ironworks on the plateau and in the side of Padlás, broke and the water supply temporarily stopped in the Ironworks.

The reconstruction was immediately started, and it continued for 1–2 years. The pipe system was taken off on the plateau of Padlás (the remains of the poles and the trenches can still be seen), and new pipes were installed at the N foot of the hill in the direction of the reconstructed pumping station I. The Radar barracks were demolished N of Padlás. To evade further bank slides, the E and the NE side of Padlás facing the Danube were terraced, in the course of which other parts of the hillside were also scraped off.¹⁴

There was no opportunity for systematic excavations just after the large bank slide in 1964. The upper archaeological layers were scraped off on the plateau of Padlás. There are no data on the extent of the scraping. Eszter B. Vágó watched the mechanic work and she rescued many finds for the Dunaújváros museum.¹⁵

The last excavation before the final landscaping was conducted by János Makkay in 1965. He opened two cuttings at two places. The culture bearing layer sequence reached down to 230–260 cm in cutting I and to 430 cm in cutting II. They contained a single layer of the Nagyrév culture at the bottom, three layers of the Vatya culture above it, and deformed, strongly burnt vessels of the Tumulus culture were found on the top.¹⁶ Soon, the area of the two cuttings was destroyed, and the site perished.

There were few opportunities to conduct systematic excavations on Koszider-Padlás and Koszider-Asztal. Supplying the Ironworks with water, the frequent natural collapses of the bank and the consequent bank defence work caused significant disturbance, generally the total destruction of the archaeological layers. All these hindered the regular systematic investigation. This is why there is no sufficient documentation of the small-scale and often interrupted excavations and the watching of mechanic works within extremely hard circum-

14 EGRY GY. – PÁRDÁNYI J.: Dunaújvárosi magaspartok állékonyság-vizsgálata. Műszaki Tervezés 8. (1968) 7. sz., 15–18.; ANDAI P.: A dunaújvárosi löszpart rendezése. Mélyépítéstudományi Szemle 20. (1970) 7. sz., 298–311.; KÉZDI Á.: A dunaújvárosi partrogyás. Mélyépítéstudományi Szemle 20. 7. sz., 1970, 281–287.; ÁDÁM L. – BOROS F. (szerk.): Dunaújváros földrajza. Budapest 1979, 34–35. 2008. április 23-án Keszi Tamással a Dunaújvárosi Partvédelmi Vállalatnál jártunk, ahol Gaál Zoltán igazgató az 1964. évi partvédelmi munkákkal kapcsolatos egykorú rajzokat bocsátotta rendelkezésünkre, egyúttal a partomlás 1964. februári fényképfelvételét is tanulmányozhattuk. Ezek segítségével lehetett pontosítani a rekonstrukciót. Keszi Tamás a továbbiakban is messzemenő segítséget nyújtott. Mindkettőjüknek ezúton mondok köszönetet.

15 BÓNA ISTVÁNNÉ VÁGÓ ESZTER: Jelentés. 1965. MNM Adattár XVII. 228/1965.

16 MAKKAY J.: Dunaújváros-Kosziderpadlás. Rég. Füzet. 19. 1965, 7.; BÁNKI Zs.: Régészeti kutatások. Alba Regia 8–9 (1967–1968) 179.; BÓNA 1975, 77.; BÓNA 1992, 149.; Makkay János ásatási dokumentációja a dunaújvárosi Intercisa Múzeumban.

14 EGRY GY. – PÁRDÁNYI J.: Dunaújvárosi magaspartok állékonyság-vizsgálata. Műszaki Tervezés 8. (1968) no. 7, 15–18.; ANDAI P.: A dunaújvárosi löszpart rendezése. Mélyépítéstudományi Szemle 20. (1970) no. 7, 298–311.; KÉZDI Á.: A dunaújvárosi partrogyás. Mélyépítéstudományi Szemle 20. no. 7, 1970, 281–287.; ÁDÁM L. – BOROS F. (ed.): Dunaújváros földrajza. Budapest 1979, 34–35. On April 23, 2008 Tamás Keszi and the author visited the Dunaújvárosi Partvédelmi Vállalat [Bank Defence Enterprise of Dunaújváros], where Zoltán Gaál director handed over contemporary drawings connected with bank defence works in 1964, and we could study the photo of the bank slide from February 1964. They contributed to a more exact reconstruction. Tamás Keszi offered his help later on as well, and I would like to express my gratitude to both of them.

15 BÓNA ISTVÁNNÉ VÁGÓ ESZTER: Report. 1965. HNM Archives XVII. 228/1965

16 MAKKAY J.: Dunaújváros-Kosziderpadlás. Rég. Füzet. 19. 1965, 7.; BÁNKI Zs.: Régészeti kutatások. Alba Regia 8–9 (1967–1968) 179.; BÓNA 1975, 77.; BÓNA 1992, 149.; János Makkay's excavation documentation in the Intercisa Museum of Dunaújváros

séges valamennyi kutatás végeredménye, hogy a Padlás 3-4 m mélységig tartó kultúrrétege alján a viszonylag vékony nagyrévi, felette a sokkal vastagabb Vatyakultúra rétegei következnek, legfelül pedig már a halomsíros kultúra zárja le a sort.

A telep részletes felmérésére csak most, a sok változás és pusztulás után került sor. A korábbi, eredeti állapotra nincsenek részletes dokumentumok. A többszöri partomlás (különösen az 1964. évi) jelentős változásokat okozott, ezekről rövid megjegyzések és az egykorú, a partvédelmi munkákkal kapcsolatos geodéziai felmérések állnak rendelkezésre. A Duna felé eső oldal kb. 20-30 m szélességben leomlott, majd a további omlások megakadályozására kialakított, lépcsőzetes rézsűzés további részek lefaragását jelentette. A nagy omlások előtt, először a Padlás fennsíkján is elhelyezett hatalmas csőrendszer és az ezzel kapcsolatos földmunkák, nagy tartóoszlopok felállítása, árkok ásása is jelentős mértékben megváltoztatták az őskori telep felszínét.

A Padlás őskori telepét egyedül Bóna István írta le röviden: méretét 290×185 m-ben jelölte meg. A hossza egyezik a mostani méretével, de a 185 m szélességi adat 55 m-rel több a most mért 130 m-nél. Ez azt jelenti, hogy a Duna felé eső (K-i) részből már 55 m széles sáv leomlott, illetve a partvédelmi munkákkal kapcsolatban lefaragták. Ennek eredeti vonala egyezik az 1963. évi topográfiai térképen látható szakadékos hegyszerem vonalával, Bóna ennek alapján tudta a telep méretét meghatározni.

Ugyancsak Bóna írta le röviden az egykori erődítményt is, mely szerint a sánc eredetileg több méter magas volt, egyméterenként felállított cölöpökből és döngölt agyagból állt. Sajnos nem ismerjük, milyen dokumentáció, vagy megfigyelés alapján írta le ezt a fontos adatot. Az erődítmény helyét csak annyiban jelölte meg, hogy a peremen volt, az ÉNy-i, erősen bolygatott részen. Fontos viszont az a megfigyelése, hogy még a Vatyakultúra idején, a telep nagyobbitása során az erődítésre épületeket emeltek és gödröket ástak bele,¹⁷ tehát már megszűnt a védelmi jellege.

Az Asztról is Bóna említett két rövid megjegyzést. A Padlástól É-ra 110 m-re lévő, háromszög alakú kis domb hossza 34, szélessége 18 m volt.¹⁸ Az Asztról azóta teljesen eltűnt, csak annyit említenek róla, hogy eldőzerolták, a partvédelmi munkák során semmisült meg. Bóna közölt egy vázlatot a Padlásról és az Asztról, mely szerint az Asztról a Padlástól É-ra, különálló kis domb volt a Duna feletti magaspart szélén.¹⁹ Az 1963. évi topográfiai 1:10 000 arányú térkép nem ábrázolja, addigra már megsemmisült.²⁰ Azonban a III. katonai felmérés

stances. The results of all the investigations agree that there was a relatively thin layer of the Nagyrév culture at the bottom of the 3-4 m thick layer sequence of Padlás, which was overlain by the much thicker layers of the Vatyakultúra, and the Tumulus culture closed the sequence on the top.

The settlement was only recently surveyed after these series of changes and destructions. There are no detailed documents about the earlier, original circumstances. The repeated collapses of the bank (especially in 1964) caused significant changes. Short notes and contemporary geodetic surveys carried out in connection with the bank defence work attest to them. The side facing the Danube collapsed in a width of about 20-30 m, and the stepped escarpment, which was prepared to prevent further collapses, meant the scraping off of further areas. Before the large collapses, the huge pipe system established on the plateau of Padlás and the connected earth movements, the erection of large poles and the digging of trenches significantly changed the surface of the prehistoric site.

Only István Bóna gave a short description of the prehistoric settlement of Padlás: he determined its measurements in 290 m × 185 m. The length was identical to the actual one, while the width was 55 m longer than the actually measured 130 m. It means that a 55 m broad zone has already collapsed or been scraped off during bank defence work from the E side facing the Danube. The original line matches the outline of the steep rim of the hill marked in the topographic map from 1963. István Bóna determined the size of the settlement according to it.

It was also Bóna who shortly described the former fortification, according to which the rampart must have been several metres high and it was built from posts standing at a metre from one another and rammed clay. Regrettably, we do not know after what documentation or observation he wrote this important piece of data. The only information he gave about its location was that it stood at the rim on the strongly disturbed NW part. The observation that buildings were raised and pits were dug over the fortification when the settlement was enlarged at the time of the Vatyakultúra¹⁷ is important information, which means that it had already lost the defence function.

Bóna made two short comments on Asztról as well. The length of the small hill 110 m N of Padlás was 34 m, its width was 18 m.¹⁸ Asztról has already perished. The only remark concerning it is that it was scraped off: it perished during bank defence work. Bóna published a sketch of Padlás and Asztról, according to which Asztról

17 BÓNA 1992, 149-150.; Ugyanez volt tapasztalható Tiszaalpáron is – BÓNA I.-NOVÁKI GY.: Alpár bronzkori és Árpád-kori vára. *Cumania* 7. (1982) 17-106. 47-48, 83-85.

18 BÓNA 1992, 149., 152.

19 BÓNA 1992, 149., 105. ábra.

20 Ennek alapján közölt Szatmári Imre (1983. Abb. 1.) jó áttekintő térképet a lelőhelyről és közvetlen környékéről.

17 BÓNA 1992, 149-150.; The same could be observed at Tiszaalpár – BÓNA I.-NOVÁKI GY.: Alpár bronzkori és Árpád-kori vára. *Cumania* 7. (1982) 17-106. 47-48, 83-85

18 BÓNA 1992, 149, 152

a Padlás (H-val jelölve) mellett É-ra mutat egy kis különálló dombot,²¹ és ugyanezt látjuk a II. katonai felmérésen is,²² egyértelmű, hogy ez volt az Asztal.

Az Asztal a köztudatban mint bronzkori erődített kis telep szerepel, összefüggésben a Padlással. Patay Pál ásatása azonban a bronzkori rétegek felett középkori cserepeket is eredményezett, és a felszínhez közel kövek is voltak. A középkori ún. „kisvárak” csak a közelmúlt néhány évtizedben váltak országszerte ismertté. Patay Pál ezek ismeretében, utólag már legvalószínűbben középkorinak feltételezi a körülárokolt Asztalt,²³ de ezt sajnos már soha sem lehet ellenőrizni.

2008. január 30-án Keszi Tamással bejártam a Koszider-Padlást, majd februárban kétnapi terepmunkával feleségem segítségével felmértem (1. kép). A hosszúkas területet jól áttekinthető erdő fedi, DNy-i teljes hossza érintetlennek tűnik, közepén 100 m széles rész erős lejtővel 30–35 m-rel kiszélesedik. A határozott hegypere alatt igen meredek oldal húzódik.

Az elméleti hosszanti középvonaltól ÉK-re, a Duna felé eső rész azonban – az egykori csővezetékek nyomaként – mély árkok, földhalmok és több betonállvány romjai révén bolygatott terület. Ezek felmérése felesleges lett volna, de a helyszíni tájékozódás érdekében egy mély árkot, amely közepén 67 m hosszan megszakad és az alja betonnal van kiképezve, felmértem. A fennsík ÉK-i szélé 80 m hosszan a legfelső lépcsős terasz felett szakadékos, többi része határozott perem.

A terület ÉNy-i vége árkokkal bolygatott. Itt az egykori perem nem határozható meg, aljában az I. sz. szivattyútelephez bekötött, nagy keresztmetszetű vízszállító csövek vannak. A fennsík DK-i vége erősen elkeskenyedik és meredek hegyoldallal folytatódik. A hegy pereme, az őskori telep szélé itt sem állapítható meg pontosan. Sánc, vagy erődítési árok sehol sem látható. A fennsík hossza kb. 290 m, legnagyobb szélessége 130 m.

Az őskori telepnek közel a fele a fent leírt partomlások és tereprendezések következtében a Duna felé leomlott, elpusztult. Az 1963. évi 1:10 000 méretarányú topográfiai térkép²⁴ és a Dunaújvárosi Partvédelmi Vállalat ezzel közel egy időben készült felmérései alapján tudjuk a Padlás őskori telepének a kiterjedését, közvetlenül az 1964. évi partomlást megelőző időből rekonstruálni (2. kép). Az ennél korábbi partomlások jeleként a Duna felé eső pereme akkor is szakadékos volt. 1963-ban a telep hossza kb. megegyezett a most felmért hosszával, de a szélessége kb. 50 méterrel nagyobb volt.

A Koszider-Asztal teljesen elpusztult, csak a II. és III. katonai felmérés és a Bóna István által megadott 110 m távolság alapján lehet a helyét körülbelül bejelölni.

was a separate knoll N of Padlás on the edge of the high bank of the Danube.¹⁹ It could not be found in the topographic map of 1963 in a scale of 1: 10 000: it had perished by then.²⁰ The 3rd military survey, however, shows a small knoll N of Padlás (marked by H),²¹ and the same can be seen in the 2nd military survey:²² it was evidently identical to Asztal.

Asztal is generally known as a Bronze Age fortified small settlement connected with Padlás. Pál Patay's excavation, at the same time, yielded medieval shards over the Bronze Age layers, and there were stones close to the surface. The medieval so-called "small castles" became generally known in Hungary in the past few decades. Pál Patay has revised his view with this new aspect in mind and suggests that Asztal, surrounded with trenches, was a medieval construction²³ but regrettably it cannot be checked any more.

The author and Tamás Keszi conducted a field walking in Koszider-Padlás on January 30, 2008, and I surveyed it in two days in February with my wife's help. (Fig. 1.) A thinly planted forest covers the elongated territory. It seems intact in an SW direction. A strong slope broadens the area, which is 100 m wide in the middle, by 30–35 m. The side is very steep under the sharply outlined brim.

The area NE of the theoretical longer medial line toward the Danube is disturbed by deep trenches, heaps of earth and ruins of concrete pedestals – the remains of the former pipe system. It was unnecessary to survey them yet a deep trench paved with concrete, which is interrupted in a length of 67 m in the middle, was surveyed for the sake of orientation. The NE edge of the plateau runs into ravines above the uppermost stepped terrace, while a well outlined brim can be found elsewhere along the edge.

Trenches disturbed the NW end of the territory. The former brim cannot be determined here: the pipes of large cross-sections linked to pumping station no. 1 run at the foot. The SE end of the plateau strongly narrows and continues in a steep hillside. The brim of the hill and the edge of the prehistoric settlement cannot exactly be determined here either. No ramparts or trenches can be seen. The length of the plateau is about 290 m, the largest width is 130 m.

About half of the prehistoric settlement collapsed into the Danube and perished in consequence of the above described bank slides and landscapings. The extent of the prehistoric settlement of Padlás can be reconstructed from the time just preceding the land slide in 1964 from the topographic map in a scale of 1: 10.000

21 III. katonai felmérés. Hadtörténelmi Intézet Térképtár 5262/1 (1882)

22 II. katonai felmérés. Hadtörténelmi Intézet Térképtár 55 / XXXII.

23 Patay Pál szíves szóbeli közlése.

24 Hadtörténelmi Intézet Térképtár L-34-38-B-b-4

19 BÓNA 1992, 149, fig. 105

20 Imre Szatmári (1983, Abb. 1) published a general map of the site and its direct environment based on it.

21 III. katonai felmérés. Hadtörténelmi Intézet Térképtár 5262/1 (1882)

22 II. katonai felmérés. Hadtörténelmi Intézet Térképtár 55 / XXXII

23 Pál Patay's kind oral communication

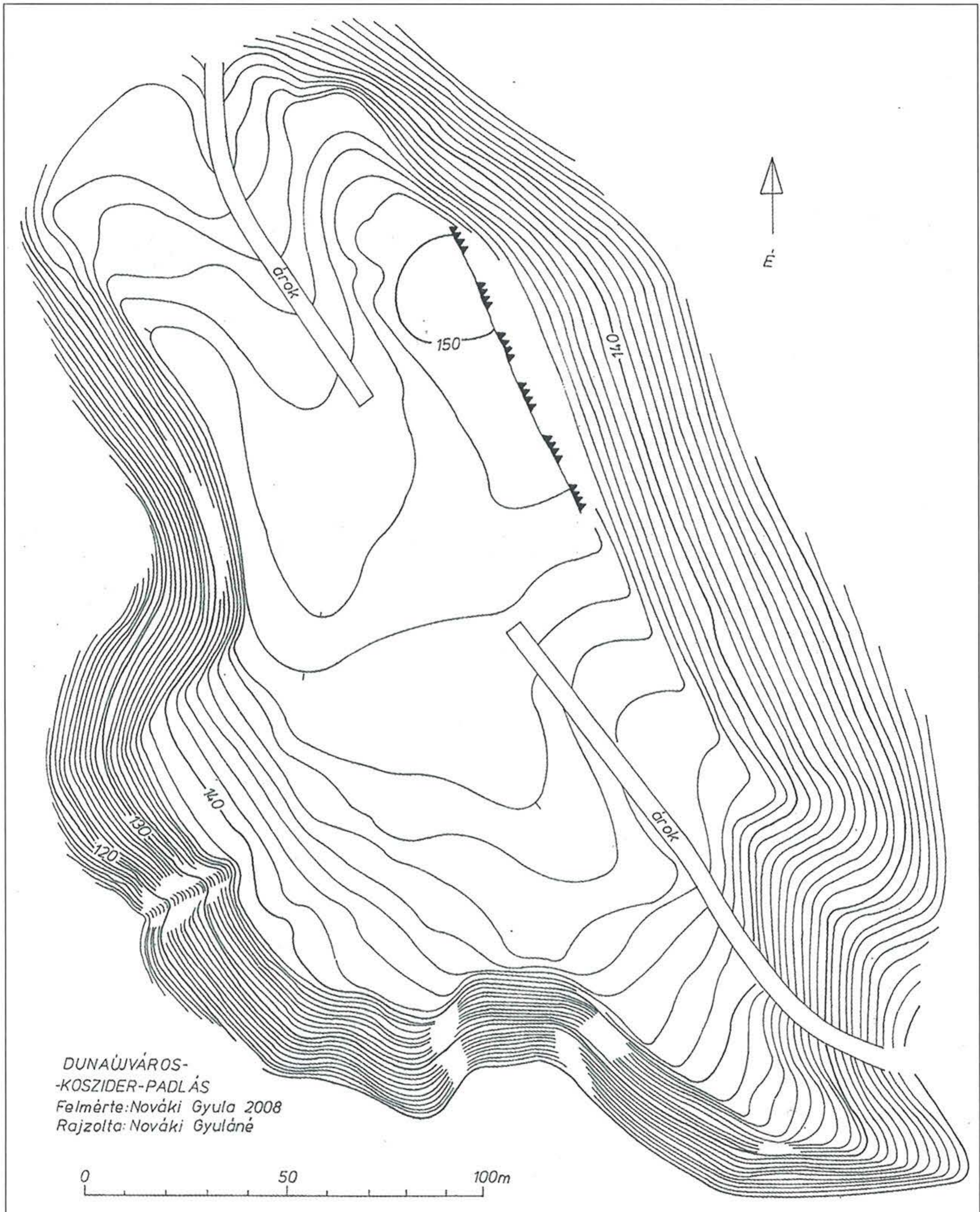
from 1963²⁴ and the more-or-less contemporary surveys of the Bank Defence Enterprise of Dunaújváros (Fig. 2.). The edge toward the Danube was segmented with ravines attesting to former bank slides. In 1963, the length of the settlement was approximately identical to the recently surveyed length, while it was wider by about 50 m.

Koszider-Asztal has completely perished, its place can only be estimated from the 2nd and 3rd military surveys and from the distance of 110 m given by István Bóna.

24 Hadtörténeti Intézet Térképtár L-34-38-B-b-4

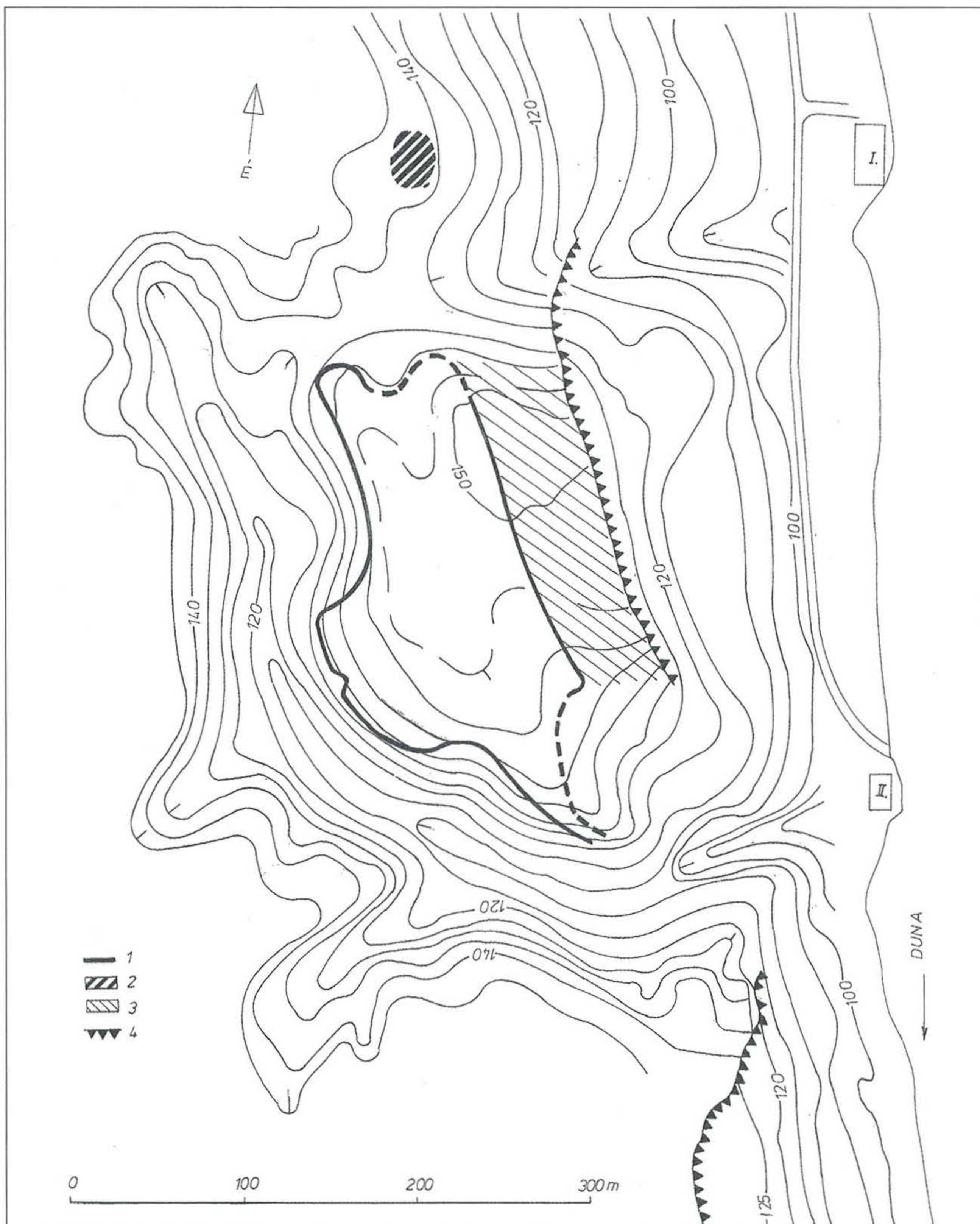
Irodalom • References

- BÓNA 1958 BÓNA, I.: Chronologie der Hortfunde vom Koszider-Typus. *Acta Arch. Hung.* 9. (1958) 211–243.
- BÓNA 1975 BÓNA, I.: Die mittlere Bronzezeit Ungarns und ihre südöstlichen Beziehungen. Budapest, 1975.
- BÓNA 1991 BÓNA I.: A Nagyrév-kultúra településeiről. *A Tapolcai Városi Múzeum Közleményei* 2. (1991) 73–80.
- BÓNA 1992 BÓNA, I.: Dunapentele-Dunaújváros-Koziderpadlás. In: *Bronzezeit in Ungarn. Forschungen in Tell-Siedlungen an Donau und Theiss.* Frankfurt am Main, 1992. 149–152.
- MOZSOLICS 1952 MOZSOLICS, A.: Die Ausgrabungen in Tószeg im Jahr 1948. *ActaArchHung.* 2. (1952) 35–68.
- MOZSOLICS 1957 MOZSOLICS, A.: Archäologische Beiträge zur Geschichte der Grossen Wanderungen. *ActaArchHung.* 8. (1957) 119–156.
- PATAY 1951 PATAY P.: Dunaújváros. Ásatási napló 1951. *MNM Adattár XVI.* 266 / 1985
- SZATMÁRI 1983 SZATMÁRI, I.: Kisapostager Gräber in bronzezeitlichen Gräberfeld von Dunaújváros. *Alba Regia* 20. (1983) 7–36.

1. kép: Dunaújváros, Koszider-Padlás. Nováki Gyula felmérése 2008

Fig. 1: Dunaújváros, Koszider-Padlás. Gyula Nováki's survey, 2008

2. kép: Dunaújváros, Koszider-Padlás és Asztal rekonstrukciója. 1 = A Padlás 2008. évi körvonalai; 2 = Az Asztal helye; 3 = A Padlás leomlott része; 4 = Szakadék széle 1963-ban.

Fig. 2: Reconstruction of Dunaújváros, Koszider-Padlás and Asztal. 1 = Outlines of Padlás in 2008; 2 = Location of Asztal; 3 = Collapsed part of Padlás; 4 = Rim of the ravine in 1963